

DARİR

GÜLENSOY,

Tuncer (Doç. Dr.), "Erzurumlu Mustafa Darir'in Yüz Hadis Hikaye Adlı Eserindeki Folklor Unsurları", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, 23 - 28 Haziran 1986, İzmir.

13 OCAK 1993

27 MAYIS 1993

GÜLENSOY,

Tuncer (Doç. Dr.), "Erzurumlu Darir'in 'Yüz Hadis Yüz Hikaye' Adlı Eserindeki Folklorik Unsurlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi İzmir, 22 - 28 Nisan 1986, Bildiriler, 1987, 123 - 136.

- Darir, Erzurumlu

Mutena Beyler

DARİR
D

18 KASIM 1992

Siyer-i Nebi
(Darir ferisi)

Türk. env. T. 807

ilim dalı : T E D

madde : Darir

A. Br. : c. VI, s. 612 02 KASIM 1991
B. L. : c. V, s. 2892
F. A. : c. , s.
M. L. : c. III, s. 402
T. A. : c. , s.

Nuran Özyiğit

DARİR

D

Erzurumlu Darir'in
Kıssa-ı Yusuf'u

18 KASIM 1992

Türk. env. T. 592

Gülcan Kocacın

DARİR
D

18 KASIM 1992

Darir
ve
Yusuf ile Zehra mesnevisi

Türk. env. T. 440

10 OCAK 1994

04017 DARİR

Siretün'-nebi, (Tercümetü'z-Zarir) İnceleme-Metin, I.C., Sözlük
II. C. Mustafa Erkan, 1986. An. D. T. C. T. D. R. - Ed. Doktora tezi

5483 SCHÖY, C. Abhandlung über die
Ziehung der Mittagslinie, dem Buche
über das Analemma entommen, samt dem
Beweis dazu von Abū Sa'id ad-Darir.
(Arabische Handschrift der Vizekönige.
Bibliothek in Kairo.) Annalen der
Hydrographie und maritimen Meteorologie
50 (1922), pp. 265-271

5483 SCHÖY, C. Abhandlung über die
Ziehung der Mittagslinie, dem Buche
über das Analemma entommen, samt dem
Beweis dazu von Abū Sa'id ad-Darir.
(Arabische Handschrift der Vizekönige.
Bibliothek in Kairo.) Annalen der
Hydrographie und maritimen Meteorologie
50 (1922), pp. 265-271

Abū Sa'id ad-Darir

11 0 AGUSTOS 1992

28 MAYIS 1993

- YUSUF u ZÜLEYHA (Darir'in)
- DARİR

KARAHAN,

Leyla (Öğr. Gör.), "Erzurumlu Mustafa Darir Kıssa-ı Yusuf'u Züleyha", Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Bican Ercilasun), Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1986, 911 S.

485. KORKMAZ, Zeynep Erzurumlu Darir ve Mamluk Türkçesinin Oğuzlaşmasındaki yeri. In: TA 11.290.267-274. [Der in Ägypten und Syrien am Ende des 14. Jhs. wirkende Dichter Darir aus Erzurum und seine Stellung im Prozeß der Oghusisierung des mamlukischen Türkisch.]

-Darir

1.5.220- Zarir'in Yûsuf ve Zeliha'sının Gramer Hususiyetleri, Süheyla Dinar, İÜ. EF. TDEB., (BT. 341), İstanbul 1949-50, 125+80 s.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

06 HAZİRAN 1996

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

17938
Erzurum'lu Kadı Mustafa Darir'in Siretü'n-Nebi adlı eserinde dini ve tasavvufi unsurlar. KIRCI, Emine. Master. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991. 268s.
Danışman: Prof.Dr.Abdurrahman Güzel.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

495 HOGENDIJK, Jan P. The geometrical works of Abū Sa'īd al-Darīr al-Jurjānī. *Sciamus: Sources and Commentaries in Exact Sciences*, 2 (2001) pp.47-74. (Must have flourished around 1000CE.) Darir

-Darir

1.5.221- Zarir ve Yûsuf ve Zeliha Mesnevisi, Gülçin Kocaengin, İÜ. EF. TDEB., (BT. 440), İstanbul 1954,159 s.

Bitirme (Mezuniyet) tezi.

06 HAZİRAN 1996

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

25 MART 2008

Birsen Medanyale

DARIR

Siyel

18 KASIM 1997

Erzurumlu Darir

Türk. Enst. T. 1023

Merdan Tufan

DARIR

18 KASIM 1997

Yüz Nadir ve Yüz Hikaye

Darir

Türk. Enst. T. 1977

40117 Darir
1.2.25- Kissa-i Yûsuf (Yusuf u Züleyha), Erzurumlu Kadı Darir, Leyla Karahan, GÜ. SBE., Ankara 1985.
Doktora tezi

06 HAZİRAN 1996

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

110

TED

486. Yiğit, Mehmet Erzurumlu Darir, Fütûhu's-Sâm tercümesi ve nüshaları üzerine. In: *TKA* 22.1-2.1984.171-185. [Darirs Übersetzung der Fütûhu's-Sâm (1392) und deren Handschriften]

Darir, Mustafa b. Yusuf (VIII/XIV. asır).
Erzurumlu Darir

27 MAYIS 1993

x 040117 - DARIR
220342 - Yusuf u Züleyha

"Erzurumlu Darir, Kissa-i Yusuf (Yusuf u Züleyha)." Leyla Karahan. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, 1985.

145819

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

21 7.1996 306

ERZURUMLU DARİR'İN FÜTÜHU'Ş-ŞAM TERCÜMESİ

AÇIKLAMALI DİZİN

(A-Z)

(DOKTORA TEZİ)

Darir
(145819)

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	145819
Tas. No:	956.3012 ALT. E

Hazırlayan:
Nesrin ALTUN

Danışman:
Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALI

İSTANBUL 1996

Doktr (060117)

149022

F

297-92

ERK.S

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

S İ R E T Ü ' N - N E B İ ,
(T E R C Ü M E T Ü ' Z - Z A R İ R)

İnceleme - Metin

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	149022
Tas. No:	297-92 ERK.S

I

DOKTORA TEZİ

03 OCAK 1986

YENİ TÜRK DİLİ

Hazırlayan

MUSTAFA ERKAN

Yöneten

Doç. Dr. HAMZA ZÜLFİKAR

ANKARA - 1986

145815

TC
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

21 KASIM 2005

Darîr(40117)

ERZURUMLU DARİR'İN FÜTÛHU'Ş-ŞÂM TERCÜMESİ

GİRİŞ - METİN

AÇIKLAMALI DİZİN (A MADDESİ)

(DOKTORA TEZİ)

Hazırlayan:

Nesrin ALTUN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	145815
Tas. No:	956.8012 ALT.E

Danışman:

Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALI

İSTANBUL 1996

5302 - مصطفى بن يوسف بن عمر الأضرومي العثماني
الحنفي الضرير الصوفي المولوي الشاعر - أقام في مصر مدة
وصحب فيه الشيخ أكمل الدين البابري الحنفي - المتوفى بعد
سنة 1392/795

(أنظر : محمد طاهر عثمانلي مؤلفهري 137/3)
من تصانيفه :

1 - ترجمة سيرة ابن إسحاق = ترجمة سير النبي (منظوم) (ت)
تاريخ الترجمة 790 هـ؛ أتمهه للسلطان برفوق ؛ فاتح رقم
4404 ، 4396 ، 4274 ، 4273 ، 4272 ،
؛ جامعة إستانبول رقم 2384 ؛ حلبي عبد الله رقم 251 ؛ علي
أميري شرعيه رقم 720 ورقة 313 ؛ قره حصار رقم 17327
ورقة 100 ؛ حاجي محمود أفندي رقم 4491 ؛ أحمد ثالث
قغوشلر رقم 991-992 جزء 1-2 ورقة 378+462 ،
1118-1038 هـ رقم 1001 جزء 1-2 ورقة 226 ،
899 هـ رقم 993 جزء 3 ورقة 251 ، 999 هـ إسمهان
سلطان رقم 301 ؛ روان كوشكي رقم 1352 ؛ خزينه رقم
1306 ؛ نشرت في إستانبول 1977 ؛

2 - ترجمة كتاب فتوح الشام للواقدي-في التاريخ (ت)
تاريخ الترجمة 796 هـ؛ فاتح رقم 4286 جزء 1 ورقة 309
، 901 هـ؛ حلبي عبد الله رقم 251 ؛ فاتح رقم 4286 ورقة
309 ؛ 901 هـ؛ جزء 1 ؛ خزينه 1221 ورقة 416 ؛ رقم
1122 ورقة 499 ؛ رقم 1223 ورقة 420 ؛ رقم 3174
ورقة 308 ؛ روان كوشكي رقم 1371 ورقة 376 ؛ رقم
1373 ورقة 376 ؛ رقم 1374 ورقة 400 ؛ آياصوفيا رقم
3327 جزء 1-2 ورقة 257 ؛ رقم 3328 ؛ جامعة
إستانبول رقم 133-134 ، 135 ؛ نورعثمانيه رقم 4286 ؛
3 - ترجمة التحفة المكية والأخبار النبوية لفضل الله بن ناصر
العوروي العمادي في مائة حديث ومائة حكاية (ت)

علي أميري شرعيه رقم 1/1287-2 ؛ حاجي محمود رقم
1/573 ؛ رقم 662 ورقة 39 ناقص ؛ معلّم جودت رقم 14
ورقة 93 ؛ برتو لخال رقم 438 ؛

5 - يوسف وزليخا (منظوم مثوي) (ت)
تاريخ الإتمام 768 هـ جامعة إستانبول رقم 311 ورقة 53 ؛
ملي كتيخانه رقم آ/2883 ؛ 2125 بيتا تقريبا ؛

SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE TERĞÜME-İ DARİR VE TAQDİMETÜ Z-ZAHİR BASED ON MANUSCRIPTS IN GERMAN LIBRARIES

Gottfried HAGEN*

I

Since it was first described for the scholarly and broader public, the Topkapı manuscript Haz. 1221-1223 of Muştāfā Darir's Life of the Prophet Muhammad, most commonly entitled Siyer-i Nebi, has attracted much attention. This is mostly due to its lavish miniatures, originally 814 in number, which make it one of the most precious books in the field of Ottoman arts of the book.¹ Five volumes of that unique work of art are known today, three of which are still kept in the Topkapı Palace library. One is located in the Chester Beatty Library in Dublin,² another has been identified in New York.³ More recently a monograph and a doctoral dissertation have been dedicated to this manuscript,⁴ whereas a large scale team project aiming at a better contextualization of the miniatures in Ottoman art is still in progress.⁵

The text of this work, whose proper title is Terğüme-i Darir ve taqdimetü z-zahir⁶ or Terğüme-i Dariri ve taqdimetü z-zahiri,⁷ though one of the most voluminous books in old Anatolian Turkish, its literary concept and value as well as its textual history, are still largely terra incognita. The first thorough descriptions of manuscripts other than the Topkapı manuscript are due to Professor Flemming, who included them in her catalogue of Turkish manuscripts in the possession of the Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz in Berlin.⁸ In fact with a total of fourteen volumes this might also be the most important collection of Darir manuscripts outside Turkey. Because none of these manuscripts is illustrated, they do not offer

* University of Michigan

1 Karatay 1961/1. no. 483; for further manuscripts in Istanbul see TCYK 404 ff., Nr. 258.

2 Description by Minorsky 1958. 30-40, no. 419.

3 Grube 1963. The rumour that one volume is extant in Dresden (as mentioned without a source e.g. by Esin 1968. 253, and Gürtunca 1/6) was based on a misreading of the abbreviation "min." in H. L. Fleischer's catalogue and has long since been corrected (Fisher 1981. 66, Fisher 1984.84). In the following I will use the term "Topkapı manuscript" for the complete set, independently from where the parts are kept at the moment.

4 Tanındı 1984, Fisher 1981.

5 Fisher 1993.

6 Ms. Dresden Ea 35 fol. 7b.

7 Ms. Dresden Ea 31 fol. 6b. Both titles appear in other manuscripts as well.

8 Flemming 1968. 45-54, nos. 59-67.

29 EYLÜL 2003

Mahmud Tokaç, "İlk Dönem (XIV-XV. Yüzyıllar) Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, VI, İstanbul, 2000, s. 11-85; *DİA*, XIV, 30-31; A. D. Erdemir, "Geredeli İshak b. Murad", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 90 (1994), s. 50-54; İzgi, II, 43, 64; Esin Kahya-Ayşegül Erdemir, *Bilimin Işığında Osmanlıdan Cumhuriyete Tıp ve Sağlık Kurumları*, s. 99-101; *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, I, 654; Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, s. 247; *Osmanlılarda Sağlık*, I, 148, 155.

5. ZARİR MUŞTAFÂ B. YÜSUF B. 'OMAR AL-ARZURŪMÎ (796/1393'te sağ)

Erzurumludur. Salur Türkmenlerinden olduğu söylenir. İyi bir tahsil gördü. Erzurum kadılığı yapmış olmalıdır. Sonra kör oldu, 779/1377'de Mısır'a gitti. Ekmeleddin al-Bābartī vasıtasıyla Memluk sultanı Berkuk (1389-1398) ile tanıştı. *Siyer-i Nebi, Futūh al-Şām* gibi bazı eserleri Türkçe'ye çevirdi. *Yusuf u Züleyha* adında bir mesnevi yazdı. 796/1393 yılında Haleb'deydi. Son yazdığı eser *Yüz Hadis Yüz Hikaye* adını taşır. Tıp üzerine yazdığı *Muntaḥab fi'l-Ṭıbb* (T, *منتخب في الطب*) adlı kitabı 'Abdulvahhāb al-Māridānī'nin eserine benzer. On makale üzere mürettebdir. Candaroğulları beyi İsfendiyar b. Bayezid al-Kötürüm (1385-1443) için telif etmiştir.

Başı: الحمد لله الذي ألف اختلاف الاسطقات بحكمته...

Nüshası:

*Kahire Üniversitesi, TY, nr. 5855: 172 yaprak, 17 str. *Fihris Maḥtūtāt Turkī*, V, nr. 299.

Bibliyografya: Zeynep Korkmaz, "Erzurumlu Darir ve Memluk Türkçesinin Oğuzlaşmasındaki Yeri", *Şükrü Elçin Armağanı*, 1983, s. 267-274; F. Köprülü, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekamülüne Umumi Bir Bakış", *YT*, IV, 1933, s. 287; Kemal Yavuz, "Erzurumlu Darir...", *MK*, sayı 46, 1984, s. 37-40; Fahir İz, "Darir", *EF*, ing. II, 159; *DİA*, VI, 498-499.

6. ALİ SİVĀSĪ (VIII/XIV. asır)

Abū 'Abdullah 'Alī b. Muḥammed b. 'Alī al-Sivāsī Selçuklu tabiblerindedir. Selçuklu ümerasından Amasya emiri Tācuddīn Altınbaş'ın atabeyi Emir Yeşbek (ölm. 718/1318) için *Kitāb İksir al-Ḥayāt fi Talḥiṣ Ḳavā'id al-Mu'ālaca* (A/F, *كتاب اكسير الحياة في تلخيص قواعد المعالجة*) adlı bir eser yazmıştır. Eserin girişi Arapça, metni Farsçadır.

Bibliyografya: *OM*, III, 225; Esin Kahya-Ayşegül Erdemir, *Bilimin Işığında Osmanlıdan Cumhuriyete Tıp ve Sağlık Kurumları*, s. 107.

7. BAYTAROĞLU (VIII/XIV. asır)

Kendisini Baytaroğlu olarak tanıtan bu zat, İbn al-Bayṭār (ölm. 646/1248)'ın tıbbi ilaçlara ve gıdaların hazırlanmasına dair yazmış olduğu Arapça *al-Cami' al-Adviya va'l-*

Darir Erişim

D 26.56

DARİR'İN MEVLİD MANZÜMESİ

↳ 04017

Yrd.Doç.Dr. Leylâ Karahan

Türk edebiyatında Hazreti Muhammed'in "velâdet"ini ve bu sırada meydana gelen hadiseleri anlatan pek çok mevlid vardır. Türk halkının Peygamber'ine duyduğu derin sevgi ve bağlılık, en güzel ifadesini bu tür eserlerde bulmuş ve bu sebeple mevlidler asırlarca Türk halkı tarafından aşkla, şevkle okunmuş, dinlenmiştir.

Bu yazıda, 14. asrın ikinci yarısında yazılmış bir siyer kitabı içindeki mevlid manzûmesinden söz edeceğiz. Aslında ilim dünyasınca malûm olan bu manzûmenin henüz tahlili ve bu tahliller ışığında diğer mevlid metinleriyle mukayesesi yapılmamıştır. Sadece Süleyman Çelebi ve Mevlid'i hakkında yazılmış bazı eserlerde dolaylı olarak bu manzûmeden bahsedilmekte ve bazı benzer beyitlerden hareketle bu manzûmenin Süleyman Çelebi'ye tesir etmiş olabileceği düşüncesine yer verilmektedir.

Bu manzûme, asıl adı Mustafa bin Yûsuf bin Ömerü'd-Darir el-Erzenir-Rûmi olan Erzurumlu Darir'in "Sîretü'n-Nebi" tercümesi içindedir. (1). Türkçe yazarların teşvik ve takdir gördüğü Mısır'da H. 790/M. 1388'de tamamlanan Sîretü'n-Nebi, Ebu'l Hasan Ahmed bin Abdu'llah el-Bekri'nin "el Envâr ve Miftâhü's-Sürûr ve'l Efkâr fi Mevlidi'n-Nebiyi'l Muhtâr" adlı Arapça kitabının tercümesidir (2). Ayrıca İbni Hişâm'ın siyerinden de faydalandığı

(1) *Sîretü'n-Nebi*, Fatih Ktp., TY:4272, C.1-2. vr. 76a-77b.

(2) *Keşfü'z-Zünun*. C.1. s.195.

مشهور تورک بکی طولون بن احمد خلیفه معتر طرفندن مصر والیکنه تعیین اولوب مرکز خلافتده او طوران (باکک) آندده کی تورک امیری طرفندن مصر قوه عسکریه سنک قوماندانلغه تعیین اوله رق اورایه اوردوسی ایله کیش ایدی ، زمینی اوراده بر تورک حکومتی تأسیس ایدجهک درجهده مساعد بولمشدی . احمد بن طولون زمان وزمینک مساعده سندن استفاده ایتدی، استقلالنی اعلان ایله « بنی طولون » دولتی تأسیس ایلدی . احمد بن طولونک یایدیردینی سرایلر ، بنار ، جامعلر حقتده تاریخلر بول بول تفصیلات وریبیرلر . بویوک آدامک بوکونه قدر قالان قاهرده کی جامعی طرز معماریجه بر خصوصیتی حائزدر ؛ یعنی بو بناده کندی دهاسنک ، دهای ملیسنک بر نامقاسی وارددر . بو خصوصیتی کورمکهک برابر جامع ابن طولونی اوروپا معمارلری عرب ائرنن صایارلر . بزه قالیرسه او خصوصیت کوره بو جامعک غریبه ایلک تورک اثر معماریسی اولدیغنی قبول ایتمک ضروریدر . طولون اوغوللری نیک انقراضندن آرزمان سوکره مصر « اخشید » لر له دوشدی .

اخشید خاندانک فرغانه لی اولملری نیک اهمیتی یوقدی ، بولرده حکومتی اله ایتمک ایچون تورک قوتنه دایاندیلر ، تورکلره حکومت ایتدیلر . آرتیق مصرک یرلی اهالیسی نه اولورسه اولسون تورکلک اوراده تمل تومششدی . حکومتک فاطمیلر اله کچمه سیله تورکلک اوراده نفوذینی غائب ایتدی . بالعکس الوهیت دعواسنه قدر قالقشان ابنای فاطمه تورک قوتنه دایانیردی .

تورکک ، اسلامک وحقی جهانک وجودیله افتخار ایتدیکی نورالدین شهیدک بنده زاده لرندن اولان صلاح الدین ابوبی نسبا کورد اولقله برابر عائله سنک ولی نعمتی اولان نجیب بر تورک خاندانی ایچنده بویوش ، تورک ادلری ایچنده حرب و ضرب اصوللری اوکرمش ، مصره کیتدیکی زمان مختلف ملتلردن مرکب اولان اوردوسنده اکثریتی تشکیل ایدن تورک اولادینه کوکنمش ایدی . شویله که ایوبیه حکومتنه عادتا تورک حکومتی دیمک مبالغه به حمل ایدیله منر .

بکی شکل ایتدکلری زمان تورک قوتندن ایتدکلری استفاده بی تقدیر ایدن ایوبیلر بوتون اوردولری قیچاق کوله لرندن تشکیل ایتمکه چالشمشلر ، میلیونلرجه پاره صرف ایتشلر ، « مملوک » دیدکلری کوله اوزدولری تشکیل ایتشلردی . ایوبیلرک استقلاللری محافظه ایچون قیچاق کوله منلری ایدتمکده کی غیرتلی پک ایلری به واردی ؛ نهایت حکومتلری بوکوله منلر اله دوشدی .

تورک لسانی تدقیقاتندن

مصرده یازیش تورکنجه کتاب

مصر اسلام اله دوشدی ، آز مدت خلفای راشدین وصوکردهده امویه دولته تابع قالدی . اندلسدن ماعدا امویلرک آندده بولتان اسلام مملکتلرینه وارث اولان عباسیلر بر مدت مصری عرب والیرله تودیع ایتشلردی . سوکره بغدادده تورکلر چوغالغه ، چوغالده قه نفوذ پیدا ایتمکه ، ایچلرندن امیرلر ، والیر ، قوماندانلر ایتمکه باشلادی . بوللردن بر طاقی مصر والیکنهده نصب اولدی . بوتورک والیرلر کندیلرینه توجیه ایدیلن ولایتلرده آسایش وانتظامک محافظه سی ، ایچاینده خارجه قارشی مدافعه دن زیاده تعرضه کچمه یلمک ایچون ، وقیله بزم عثمانلی والیرلر نه کی قیو خلقی کچی ، کندی ملتلردن طوبلاد قلمری معیترلیله ولایتلرینه کیدرلردی . ایشته مصره ولی اولان بوتورک بکلری ده معیترلنده تورکلردن مرکب عظیم بر قوتنه کیدرلردی . بویله جه مصرده حکومته دایانمش بر تورک نفوذی پیدا اولمشدی .

مصره تورکلردن نصب اولتان ایلک والی (ابن صالح) دیه ملقب یحیی بن داوددر ، خلیفه مهدی طرفندن ۱۶۳ سنه سنده مصر والیکنه تعیین اولتمش ایدی [۱] . مصر تورک عسکرینی خلیفه مأمون زماننده کورمشدر . مشارالیه مصرک اداره سنی برادری معتمنه تودیع ایتمش اواده معیتنه درت بیک تورک عسکریه کله رک دائما عصیان ایله مصری یغما ایدن او زمانه قدر تعیین اولان والیر طرفندن تأدیب ایدیله میان خوف اهالیسنی شدتله تنکیل ایتمش ایدی . آندن سوکره حوقیلرک عصیانلر نه اسکی شدت قالماش ایدی .

[۱] بوذاتک باباسی تورک اولوب کندیسی خراسانده طوغمش ایدی . مهیب و شدید وسفک دمه زیاده منه مک ایدی . خلیفه ابو جعفر منصورک حضورنده آدی آکیلده کندیسی قورقتدیغنی حالبوکه آنک الیه دن خوف ایتدیکی سویلر ایدی . مصره ولی اولقلده ایلک ایسی خلقه اولری نیک وسائرلری نیک کچه قبولری قیاسیوب یالکز کوپکلر کیرمامک اوزره قامشدن بارماقاق یاپلری و حاملرده مشیرلری نیک آوابلری نیک ضیاعنه میدان ویرلامک اوزره استخدام اولان بکچیلرک وظیفه لر نه نهایت ویرلستی امر واکر برشی ضایع اولور ایسه تضمین تعهدنی اعلان ایتمش ایدی . خلقی ویردیکی امره اطاعت ایتدیرمش ایدی . عزله قدر مصر والیکنده بولندی برسته بی متجاوز بر زمان طرفنده یالکز برحامده مشیرلردن برینک اثوابی چالشمسندن ماعدا حادنه ظهور ایتمش ایدی .

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 2599
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 671

Biyografi Dizisi : 13

Kitabın adı
ERZURUMLU DARİR

Yayın Kodu
95.34.Y.0002.1245
ISBN 975.11.0759.8

Baskı yılı
1995

Baskı adedi
5.000

Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Biyografi

ERZURUMLU DARİR

Doç. Dr. Leyla Karahan

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	49264
Tas. No:	928 DAR

İstanbul 1995

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nun 7.6.1993 tarih ve 6278 sayılı yazıları ile birinci defa 5.000 adet basılmıştır.

6 MAYIS 1997

MADDE 51 NİSAN 1974
SONRA GELİR DOKÜMAN

Bir	6	1996	208-226
-----	---	------	---------

İstanbul

Leylâ KARAHAN: Erzurumlu Darîr. *Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ)*. İnceleme-metin-dizin. Ankara, 1994. 431 s. + 4 lev. (Türk Dil Kurumu yayınları: 597. ISBN 975-16-0597-0).

Leylâ KARAHAN'ın çalışması bir giriş ile üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde 15. asra kadar Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında yazılmış Yusuf ve Züleyha hikâyeleri üzerinde durulmaktadır. Burada, Arap ve Fars edebiyatlarındaki hikâyeler genel mahiyette verilirken Türk edebiyatında yazılmış dokuz Yusuf ve Züleyha hikâyesi ayrı başlıklar altında tanıtılmakta ve bu eserler üzerinde yapılan çalışmalardan bahsedilmektedir.

Giriş bölümünün ikinci kısmında mesnevinin yazarı Erzurumlu Darîr'in hayatı, edebî şahsiyeti, şöhreti ve tesiri ile eserleri birer birer tanıtılmaktadır. *Kıssa-ı Yûsuf* üzerinde durulurken de; eserin muhtevası, nüsha tavsifi, şekil özellikleri, eserin dili ve hikâyenin özeti verilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünü meydana getiren inceleme bölümünde imlâ, ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi üzerinde durulmakta, metinden seçilen örneklerle eserin dili teferruatlıca incelenmektedir. Bu bölümün sonunda sonuç ve bibliyografya yer almaktadır.

Kitabın ikinci bölümünü tenkitli metin, üçüncü bölümünü de dizin meydana getirmektedir.

14. yüz yılda yaşamış olan Erzurumlu Darîr'in bu mesnevisi Leylâ KARAHAN tarafından 1985 yılında doktora tezi olarak hazırlanmış, ancak 1994 yılında basılabilmıştır. KARAHAN'ın bu çalışmasını baştan sona kadar dikkatle inceledim. Fakat elimde mesnevinin yazmaları bulunmadığı için bazı konulardaki düşüncelerimi tam olarak ortaya koyamadım. Eser üzerindeki değerlendirmelerimi dört ayrı başlık altında toplamaya çalıştım:

- I. Metin üzerine notlar.
- II. Vezni bozuk mısralar.
- III. Yazı çevirimi (transkripsiyon) hataları.
- IV. Dizindeki hatalar.

I. Metin üzerine notlar

Bu bölümde, metin içerisinde tespit ettiğim yanlış veya bana göre şüpheli okumaları gösterdikten sonra bunlar için kendi teklif ve düşüncelerimi söyleyeceğim.

- 26 yûsuf ile ibn-i yâmin iy yarâ
bir anadan toğdı anlar bil irâ (?)

Beytin okunuşuna tam bir anlam verilemediği için soru işareti konulan kelime dizinde "T.F. ey er (?)" olarak yine soru işaretiyle bırakılmış. Burada kelimenin kökünün *ir* "er" olduğu düşünülmüş, fakat kesin sonuca varılmadığı için soru işareti konmuştur.

Bu kelimenin, kendisinden önce gelen emir şeklindeki *bil-* fiili ile eş anlamlı bir kelime olması gerektiğini düşünüyorum. Benim bu kelime için teklifim *ira* şeklindeki okuyuştur. Bu okuyuşum, ya *ir-* "ayırarak" fiilinden *-a-* fiilden fiil yapma ekiyle genişlemiş olarak *ir-a-* şeklinde bir emir kipi, ya da *ir-* fiiline eklenmiş bir *-a* zarf-fiil eki olarak anlaşılabilir. Birinci teklifime "ayır, seç, bil", ikinci teklifime ise "ayırarak, seçerek" gibi anlam vermek mümkündür.

- 43 yûsufi ol qaravaş besleridi
besleyici anı hõş sever idi

Bu beyitte *besleyici* kelimesinden sonra konulan 7 numaralı dip notta kelimenin *بسلي* şeklinde yazıldığı belirtilmiş ve gereksiz yere kelime değiştirilmiştir. Metnin bu imlâsına göre kelime *besleyen(i)* olarak okunmalı ve metinde değişiklik yapılmamalıydı.

343 ve 346. beyitler hemen hemen aynı. Tekrar olmaması için biri dip notta gösterilebilir ya da dip notta buna işaret edilebilirdi. 343-346. beyitler yeniden tanzim edilmeli ve hikâyedeki anlam kopukluğu giderilmelidir. Bunun için de beyit sıralaması 343, 345, 344, 347, 348 olarak yapılmalı ve 346. beyit gereksiz olduğu için çıkarılmalıdır.

- 571 ol züleyhâ döndi eydür çaya sen
hõş kolay yigce sözüñ söyle sen

Bu beytin ikinci mısradaki *yigce* kelimesinin yanında parantez içinde 132 numaralı dip not var ve burada metinde iyi anlaşılmayan *kolay yigce* kelimelerinin eski yazısı verilmiş: قولايكجه Eski yazıdan da açıkça anlaşılacağı gibi *kolay yigce* olarak okunan ve doğruluğundan şüphe edilen kelime *kolayunca* olarak okunmalıdır. Böyle okuyunca mısraın mânâsı da hemen anlaşılıyor.

Bu mısradaki bir diğer düzeltme ise, *sözün* > *sözüñ(i)* şeklinde olmalıdır. Mısra şimdi hatasız olarak ortaya çıkmış oldu:

- hõş kolayunca sözüñ(i) söyle sen
1094 giçdi yûsuf bir bisât-ı memleket
hükûm kıldı halka ol biñ-şifat
kocacuga sen şefâ'at eylegil
iy şehen-şâh-ı 'aziz-i biñ-nâm (1361)
her birine rûzi kıldı bir maqâm
enbiyâya rûzi kıldı biñ-nâm (1562)

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten

1997, Ankara-2000, s. 343-353

0.128

21 MAYIS 2003
SONRA OKULUN DOKÜMAN

DARİR'İN "SİRETÜ'N-NEBİ'Sİ ÜZERİNDE BİR STİLİSTİK SENTAKS DENEMESİ

Kenan ACAR

1. Giriş ve Metot:

Erzurum'lu Darîr'in *Siretü'n-Nebî* adlı mensur eserinin 66. ve 67. varakları üzerinde yapılan bu denemenin maksadı, bu eserin (dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesinin) söz dizimine daha çok da cümle tipleri bakımından farklı bir şekilde yaklaşmaktır*. Çalışma sırasında şu yol takip edilmiştir:

A. Metin transkribe edilerek yazılmıştır. Bu sırada ana cümlelerin sonunda "7" işareti kullanılmıştır. Takip kolaylığını sağlamak için, asıl metnin (yani varakların) her sayfasındaki satırların sırası transkripsiyonlu metinde numara ile belirtilmiştir. Her sayfa için ayrı numaralama yapılmıştır.

B. Cümleler teker teker fişlenmiş, fişleme sırasında ana cümlelerden (*kim*'li ve *ki*'li) birleşim ve sıralı cümlelerin dışında kalanlar incelenmiş, daha sonra aynı işlem unsur teşkil eden yardımcı cümleler üzerinde yapılmıştır.

C. İncelemeye konu olan hususlar sırasıyla şunlardır:

1. Unsurların dizilişinin dayalı kabaca ve ayrıntılı dökümü. (Ayrıntılı dökümde gizli özne ve zarfların türü de yer almaktadır. Daha sonra birleştirme yoluna gidilerek kabaca döküm elde edilmiştir.) Bütün dökümler sayı ve orana (yüzdeye) dayalıdır.

* Erzurumlu Darîr üzerinde son yıllarda yapılan en derli toplu çalışmanın sahibi, (aynı zamanda bu müellifin "Kıssa-i Yûsuf" u üzerinde doktora tezi yapan) Doç. Dr. Leylâ KARAHAN'dır: *Erzurumlu Darîr-Biyografi*-, M.E.B Yayınları, İstanbul 1995. Karahan'ın söz konusu kitabında verdiği bilgiye göre, 1986 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 2384 numarada kayıtlı olan) "*Siretü'n-Nebî*" üzerinde Mustafa ERKAN tarafından bir doktora tezi yapılmıştır.

Prof. NECATİ LUGAL'IN TEDRÎS ETTİĞİ *Terceme-i Darîrî* VE BU ESER İÇİN YAPILAN RESİMLER

EMEL ESİN

(İstanbul)

Mustafa bin Yusuf bin Ömer Al-Darîr al-Erzenî Al-Rûmî kendini ve eserini şöyle takdîm eder: “Ve ol, bî pâyân ilmin bir şemmesin şerh eyledi. Türkî dilince söyledi. Ve bu kitâbına *Terceme-i Darîrî* deyu ad verdi. *Takdime-i Al-Zâhîrî* dahi dedi” (Topkapı Müzesi, yazma H. 1221, varak 13 b).

Eser, Malik Al-Zâhir Abû Saa'd Berkuk İbn Anas'a takdime idi (varak 6). Erzenî 779 H. da Kahireye gelmiş ve Berkuka intisâb etmişti. Oğuz bahşilerinden, Dede Korkuddan kalma gelenek üzere, Berkukun akşam meclisinde gazâ menkıbeleri, okunurdu (varak 8B). Berkuk o zaman daha hükümdâr değildi. 777 H. de Melik İbn Sha'bân şehîd edilmiş, yerine henüz bir “mâsûm” olan Ali İbn Sha'bân cülûs ettirilmişdi. Bunu müteâkib, fitneler çıkmış, bu mücâdeleler arasında Berkuk atabeg olmuşdu (varak 7, 8B). 784 H. da Berkuk Mısır sultanı oldu (varak 10B, 11). Böylece Kıpçak neslinden Kalaun¹ evlâdının saltanat devri bitti ve Yelboga'nın Mısıra getirdiği kölemenlerden biri olan Berkuk, Erzenî'nin tâbîrile, “saltanat humâsı iyesi” (varak 7B) oldu. Yâni, Memlûk hükümdârlarının rikâb alayında, taşınan sarı ipekden kubbe şeklindeki çetrin tepesindeki, gümüş ve altından devlet kuşunun² gölgesine girdi. Nil üstünde, Ravza adasındaki kıslada, veya Mukattam dağlarının sarp kayalarındaki burcda yetişen kölemenler arasından yükselen Berkuk'u, Erzenî canlı bir şekilde tasvîr eder. Berkuk bir hükümdâr terbiyesi görmemiş olsa gerek. *Kutadgu-bilig* de tavsîf edilen, adli temsil eden, kalem ve kılıç ehli arasında muvâzeneyi gözetliyen hükümdârlık mefkûresi yine de Berkukda mevcuddu. Erzenî Berkukun tahta lâyük olacak gibi âdil, ilmi sever, dîndâr, hattâ geceleri Hak ile halvet eden, yâni ibâdetle

¹ Kalaun ve nesli, bak. Makrizî, *Kitâb al-sulûk li ma'rifat i-duwal al-mulûk*, Mustafa Ziyadah baskısı, Kahire 1957.

² *ibid.*, cild I, s. 443, not.

Orjinal / Nüsha
Kütüphane / Müzesi

Necati Lugal ARMAĞANI, Ankara, 1968,
s. 247-260. DN: 20493

22 OCAK 1994
MÜHÜR
KÜTÜPHANE

138532

ERZURUMLU DARİR MUSTAFA

YÜZ HADİS YÜZ HİKÂYE

© Dârulhadîs, 2001-2005

Osmanlı Hadis Araştırmaları: 7
Hadisleri Anlama Gayretleri Serisi: 2

Yüz Hadis Yüz Hikâye

Yazan: Erzurumlu Darir Mustafa
Hazırlayan: Dr. Selahaddin Yıldırım, Dr. Necdet Yılmaz
Baskım: 2. Baskı, Erkam Matbaası İstanbul 2005
İsteme Adresi: DÂRULHADİS
Kepenekçi Sabunhane Sok.
Akfa İşhanı No: 26/28 Kat: 9 Daire: 901
Süleymaniye Eminönü 34460 İSTANBUL
Tel : +90 (216) 326 61 36
Faks : +90 (216) 326 61 30

ISBN 975-93632-7-5

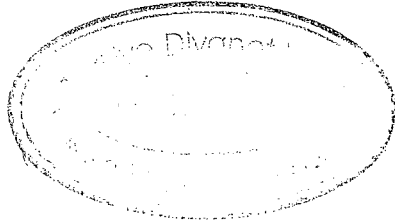
Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	138532
Tas. No:	

Darulhadis

10 ŞUBAT 2006

karakteristiği, o organizasyonun bütünü ve toptan bir tarih için genelleştirilmesidir. Yani teslis akidesi Bektaşî geleneği içinde belli bir döneme ve belli bir gruba ait olabilir. Ancak bunu genele teşmil etmek tarihi ve metinsel dayanakların rağmına hareket etmek demektir. Çok benzer bir tutum Bektaşîlerin devletle olan ilişkilerinde de takınılmakta ve 1826 sonrası, bütün bir tarihi temsil eder bir halde sunulmaktadır.

Bu üç eserde gerek metinsel dayanak ve analizlerde gerek metne dayanmayan yargılarda daha çok Batı'nın Türkiye ve Doğu hakkındaki önyargılarını görüyoruz. Adeta bu yazılar yazının başında ifade edilen "bir anlaşma aracı olarak" ya da olması için değil de tartışılan konunun ya da şahsın, bu durumda Yunus Emre'nin, ait olduğu coğrafyadan, tarihten ve kültürden farklı ve bağımsız olduğunu ifade etmek için yazılmış. Yani Yunus Emre'yi bu yazılardan tanıyan birinin Türk kültürünü olumlu anlamda tanımasından çok, bu kültürle ilgili birtakım önyargılarını pekiştirmesi çok daha muhtemeldir. Bu eserlerde Yunus Emre'nin olumlu yanları, başarısı adeta Türk kültürü adına bir artı değer olarak değil de, istisnanın yarattığı anlam örgüsünün gücüyle, Batılıların Türk kültüründe ve tarihinde zaten var olduğuna inandıkları baskıcılığı, bağnazlığı, samimiyetsizliği öne çıkarmak, bunlara vurgu yapmak için yazılmışa benziyor. Şüphesiz bu durumda bu tür eserlerin olumlu bir amaca hizmet etmekten çok olumsuz amaçlara hizmete edeceği ve yazının başında sözü geçen anlaşma ve tanışma aracı haline gelemeyeceği açıktır.

MADDE YAKINLAŞTIRILAN
SONRA BİLİN DÜKÜMAN

42 SUDİ 2007

Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Yüz Hadis Tercümesi Üzerine

Abdülbaki ÇETİN*

Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Yüz Hadis Tercümesi Üzerine

Ahmed-i Dâî, XIV. yüz yılın sonlarıyla XV. yüz yılın başlarında yaşamış bir müelliftir. Altısı manzum sekizi mensur olmak üzere on dört esri bilinmektedir. Bunlardan biri de *Yüz Hadis Tercümesi*'dir. Bu makalede Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu iddia edilen *Yüz Hadis Tercümesi*'nin Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Yüz Hadis Yüz Hikâye* adıyla bilinen eserinin bir nüshası olduğu ortaya konmuş ve eserin iki yeni nüshası haber verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed-i Dâî, Yüz Hadis Tercümesi, Mustafa Darîr, Yüz Hadis Yüz Hikâye, Eski Anadolu Türkçesi.

On Translation of One Hundred Hadiths Attributed to Ahmed-i Dai

Ahmed-i Dai is a poet who lived at the end of the 14th century and the beginning of the 15th century. He has written fourteen works. Six of them are poetic and eight of them are prose works. One of them is "Translation of One Hundred Hadiths." This article determines that the manuscript, belived to be Ahmed-i Dai's *Translation of One Hundred Hadiths*, is indeed a copy of Mustafa Darîr's *One Hundred Hadiths One Hundred Stories*. In addition two new manuscripts of the work are introduced.

Key Words: Ahmed-i Dai, Translation of One Hundred Hadiths, Mustafa Darîr, One Hundred Hadiths One Hundred Stories, Old Anatolian Turkish.

* Yard. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. abdcetin@hotmail.com

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 597

ERZURUMLU DARİR
KISSA-İ YÛSUF
(YÛSUF U ZÛLEYHÂ)

İNCELEME - METİN - DİZİN

06 MART 1995

Dr. Leylâ KARAHAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	1 29477
Tasnif No:	7819.2 DAR.K

1994 - Ankara

MAEDE TAYİNLENDİKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

zamlığı sırasında mahkûmiyeti affedilerek İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'dan kendisi ile beraber Avrupaya kaçmış olan ve hükümetçe haklarında gıyâbî mahkûmiyet kararı bulunan Reşad ve Nuri Beyler ise siyasi mahkûmlar hakkındaki af kararnamesinden faydalanarak memleketeye dönmüşlerdi.

Görüldüğü gibi Yeni Osmanlılar adı verilen topluluğu meydana getiren yazarlar Avrupada 3.5 sene kadar devam eden faaliyetleriyle "ne bir siyasi veya sosyal parti olabilmışler ve ne de aralarında görüş birliği sağlayabilmişlerdir." Umdukları ve bekledikleri sonuçlardan hiç birisine ulaşmadan, tıbbi bir araya gelişlerindeki tesadüfler gibi yine öyle raslantılarla dağılıp gitmişlerdir.

Bununla beraber şu hususu belirtmek gerekir ki Yeni Osmanlılar ne olduğunu kendilerinin de pek bilemedikleri isteklerine belki kavuşmadılar; amma Avrupada buldukları ve yurda döndükten sonra sürdürdükleri yazı hayatlarıyla Türk cemiyetinde etkileri uzun yıllar devam eden siyasi ve sosyal bir gelişmenin önderleri olarak gerçek yerlerini almışlardır. 1876 anayasası ve 1908 ikinci meşrutiyet hâdisesi onların yarattığı ve beslediği yeni fikirlerin bir sonucu olduğu, hiçbir şüpheye yer vermiyecek kadar kesindir.

Türk Kültürü Araştırmaları, c. XXII / 1-2, 1984 Ankara

-Darîr

107 EKİM 1991

ERZURUMLU DARİR, FÛTÛHU'S-ŞÂM TERCÜMESİ VE NÜSHALARI ÜZERİNE

Mehmet YİĞİT*

Türkiye kütüphanelerindeki Türkçe yazmaların tamamının katalogu bulunmamaktadır. Eski Anadolu Türkçesi yayınlarının da derli toplu bir bibliyografyası henüz yapılmamıştır. Bu iki sebepten dolayı, bu sâha üzerinde lisans üstü çalışma yapmak isteyenlerin, konu seçiminde bir hayli güçlüklerle karşılaşmış olduklarına bizzat şahit olduk. Bu gerçek, böyle bir çalışmanın bir nevi itici gücü oldu.

Yazımızda Darîr ,Fütûhu's-Şâm Tercümesi ve üzerinde yapılan çalışmalar hakkında kısaca bilgi verilecek, birçoğunu yerinde görüp incelediğimiz nüshalar da geniş bir şekilde tanıtılacaktır.

Bu şekilde, Fütûhu's-Şâm Tercümesi üzerinde çalışmak isteyenlere bir nebze yardımcı olabilirsek, bizim için bu, en büyük mutluluk vesilesi olacaktır.

DARİR:

Erzurumlu Darîr'in doğum-ölüm tarihleri ve yerleri hakkında elimizde kesin bilgiler yoktur. Bütün bildiklerimiz, kendisinin eserlerinde verdiği kayıtlara dayanmaktadır. Bu kayıtlara göre: Darîr'in asıl adı Mustafa'dır. Babasının adı Yûsuf, dedesinin adı da Ömer'dir. Darîr, kendisini Fütûhu's-Şâm Tercümesi'nde şöyle tanıtır: "Darîr-i Hakîr Mustafâ bin Yûsuf bir Ömerü'l-Mevlevî el-Erzene'r-Rûmî"¹

Kendisinin verdiği künyeye ve eserlerindeki Azerî dil hususiyetlerine bakılırsa ,büyük bir ihtimalle Erzurum'da doğmuştur. Doğduğu yörede

(*) Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi,

(1) Darîr, Fütûhu's-Şâm Tercümesi, Millet Kütüphanesi Yazmalar Bölümü, No: 434, varak 1/b

Author: FISHER, CAROL GARRETT
 Title: THE PICTORIAL CYCLE OF THE "SIYER-I NEBI": A LATE SIXTEENTH CENTURY
 MANUSCRIPT OF THE LIFE OF MUHAMMAD
 School: MICHIGAN STATE UNIVERSITY (0128) Degree: PHD Date: 1981 pp: 397
 Source: DAI 42/03A, p.897 Publication No.: AAC8117230
 Subject: FINE ARTS (0357)

Abstract: The manuscript copy of Mustafa Darir's Siyer-i Nebi, produced in the Topkapi Palace atelier in 1594-5, contains the largest single cycle of religious painting in Islamic art. Commissioned for Sultan Murad III, this Siyer-i Nebi comprised six large manuscript volumes, and was illustrated with over eight hundred miniatures, giving the most complete visual portrayal of the life of the prophet Muhammad ever made in Islamic art. This manuscript is probably a "watershed piece" since it introduces new painting styles and yet, in many ways, represents the sixteenth century "classical" Ottoman style.

The Siyer-i Nebi and the research on it raise several important problems. First, only individual volumes of the manuscript have been dealt with in any depth, and Volume V has been considered missing. Second, its literary cycle has not been outlined. Third, the miniatures and the colophons do not indicate artists responsible for specific pieces. Scholars have been able to suggest its connections with such court artists as Nakkas Hasan Pasa, Lutfu Abdullah and Osman. The fourth problem(,) is to explain how the Siyer-i Nebi reflects the artists who made it, the patron who commissioned it, and the historic period in which it was produced.

This dissertation attempts to solve some of these problems. To do this, I have given a description of the manuscript; an examination of the Empire during the reign of Murad III; a brief study of siyer literature and its importance to an Islamic state; and a study of precursors for the Siyer-i Nebi in the genre of religious illustrated manuscripts.

Based on this framework, I have defined the Siyer-i Nebi literary cycle as it probably existed in the sixteenth century, and based on the recent Modern Turkish critical edition of Darir's text. Existing identifications of extant Siyer-i Nebi miniatures were studied to determine missing portions of the extant manuscript's illustrations. This material suggests a solution for the so-called missing volume. There may be no missing volume per se, but rather missing portions interspersed throughout the manuscript's cycle.

Secondly, I have tried to define the styles of painting in the manuscript and answer the questions: "Does its style/styles reflect older schools of painting?" "What is new about its style?" "Was its style/styles limited to the court? If not, may a connection be made stylistically with groups in other geographic areas?" I conclude with the suggestion that the Siyer-i Nebi may be an early form of the late sixteenth and early seventeenth century style that Cagman has identified with manuscripts done in(,) Baghdad and Konya. I have suggested modes of transmission of this style through religious institutions, administrative personnel, and pilgrimage routes.

From the examination of the literary cycle related to known miniatures and stylistic analysis, I have specifically suggested reconstructions of the missing mi('c)raj section. Further, I suggest specific extant miniatures in other collections, particularly the Keir collection, which may be connected with this manuscript.

Finally, I examined the cycle, and tried to explain why Murad III commissioned such a large undertaking which seems to have had no direct model. I have attempted to link it to a time of political unrest as well as to Murad III's personal concerns such as artistic patronage, ceremony, religion, and the lunar millenium during which the manuscript was commissioned.

KIRCI, Emine, «Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Siretü'n - Nebi Adlı Eserinde Dinî ve Tasavvufî Unsurlar»

Yüksek Lisans

Danışman : Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

1991.

14. yüzyılda meydana getirilmiş olan eser, Türk-Edebiyatı'nda, Türkçe olarak kaleme alınmış ilk siyer kitabıdır. Eser araştırmacı tarafından «Dinî ve Tasavvufî» açıdan incelenmiştir. Giriş kısmında 14. yüzyılın siyasi ve kültürel durumu hakkında genel bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Kadı Darîr'in hayatı ve eserleri ele alınmış ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Siretü'n-Nebi'de din ve tasavvuf konusu işlenmiştir. İkinci bölüm, A. Din, B. Tasavvuf olmak üzere din bahsi, itikad ve ibadet alt başlıkları altında ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

Tasavvuf bahsi de vahdet-i vücud, tasavvufî mertebeler ve kavramlar, ahlâkî unsurlar olmak üzere ele alınmıştır. Daha sonra bir sonuca varılmıştır.

Tezin sonunda Bibliyografya ve inceleyiciye kolaylık olmak üzere metin transkribe olarak verilmiştir. İnceleme kısmı 84 sahife olmak üzere tezin tamamı 268 sahifedir.

Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens. Tez Özetleri:

Ankara 1992, s. 253-DN:40746

Sos. Bil. Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Veröffentlichungen des Institutes
für Geschichte der
Arabisch-Islamischen Wissenschaften

Herausgegeben von
Fuat Sezgin

Reihe B · Nachdrucke

ABTEILUNG MATHEMATIK

Band 4,1

Carl Schoy

Beiträge
zur arabisch-islamischen
Mathematik und Astronomie

Erster Band

1988

Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften
an der Johann Wolfgang Goethe-Universität
Frankfurt am Main

CARL SCHOY

BEITRÄGE ZUR ARABISCH-
ISLAMISCHEN MATHEMATIK UND
ASTRONOMIE

Nachdruck von Schriften aus den Jahren 1911-1926

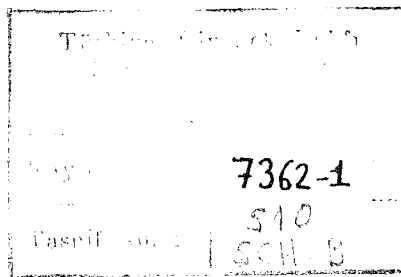
Erster Band

herausgegeben von
Fuat Sezgin

in Zusammenarbeit mit
C. Ehrig-Eggert und E. Neubauer

1988

Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften
an der Johann Wolfgang Goethe-Universität
Frankfurt am Main

20 Annalen der Hydrographie und Maritimen Meteorologie, Januar 1922.

ad c) Hier faßt der Autor in dem Ausdruck für den Ichtülf des Horizontes den Quotienten $\frac{\sin \varphi}{\cos \varphi}$ als einen Schatten, d. i. eine Kotangente auf, indem er dafür setzt $\cotg(90^\circ - \varphi)$. Auch in der Schattentafel schleppten die arabischen Astronomen fast stets den Faktor r mit, der bei einem sogenannten 60° Schatten = 60 partes war. Man sieht, daß Ibn Yûnus der Gebrauch der Tangente zwar nicht ferne lag, daß er sie aber vielleicht in Rücksicht auf seine Leser nur nebenbei erwähnt, wo zu seiner Zeit der Gebrauch des Sinus noch ganz dominierte.

ad d) Zur Erläuterung der Yûnusischen Vorschriften für diesen Fall sei auf Fig. 2 (Tafel 1) verwiesen. Wenn die Sonne in S den Ostwestkreis passiert, ist ihre Höhe („ohne Azimut“) = η , während sie in dem beliebigen Punkte S_1 den Betrag h_1 bei einem Azimut α_1 haben möge. Wiederum werde von S_1 auf den Horizont das Lot S_1S_2 gefällt, dessen Größe = $r \cdot \sin h_1$ sei. Ferner sei $S_2L_1 \perp HH_1$ und $S_1L_1 \perp BB_1$. Da LL_1 in der Meridianebene liegt und gleichzeitig vom Horizont bis zur Ebene des Almuqantarats reicht, der durch S_1 geht, so ist $LL_1 = S_1S_2$, d. h. $LL_1S_1S_2$ ist ein Rechteck, mithin $S_1L_1 = S_2L_1$. Wir fällen weiter das Lot S_2X auf MW und errichten in X eine Senkrechte zum Horizont, die wir in Y zum Schnitt mit dem Umfang des Ostwestkreises ZWN bringen. Von Y fällen wir den Perpendikel YS_1 auf den Durchmesser NZ und verbinden außerdem S_1 mit L_1 , Y mit S_1 . Machen wir auch noch $S_2S \perp BB_1 \perp NZ$, so ist $M\Sigma = r \cdot \sin \eta$, und wenn wir $\Sigma K \parallel ML_1$ ziehen, ist auch $KL_1 = r \cdot \sin \eta$. Nun liest man aus Fig. 2 ab:

$$\begin{aligned} ML_1 &= S_2X = \Sigma K = r \cdot \sin h_1 \cdot \cos \alpha_1 = \text{erster Wert} = Q_1 \\ LK &= LL_1 - KL_1 = L_1L_1 - M\Sigma = r \cdot (\sin h_1 - \sin \eta) = \text{zweiter Wert} = Q_2. \end{aligned}$$

Somit ergibt sich aus dem rechtwinkligen Dreieck $L\Sigma K$:

$$r \cdot \sin \varphi = \frac{r \cdot \Sigma K}{\sqrt{\Sigma K^2 + LK^2}} = \frac{r \cdot Q_1}{\sqrt{Q_1^2 + Q_2^2}}, \quad \text{q. e. d.}$$

Fällt man sodann noch auf den Durchmesser BB_1 des Parallelkreises der Sonne das Lot MR , welches also in der Weltachse liegt, so folgt aus dem rechtwinkligen Dreieck ΣMR :

$$\begin{aligned} \frac{MR}{\Sigma M} &= \sin \varphi; \quad \text{das ist} \\ r \cdot \sin \delta &= \frac{\sin \varphi \cdot r \cdot \sin \eta}{\sin \delta \cdot \sin \eta}, \quad \text{q. e. d.} \end{aligned}$$

ad e) u. f) Der Wert $\delta = 23^\circ 35'$ ist die größtmögliche Deklination (Ekliptikschiefe).

ad g) Es sei auf Fig. 3 (Tafel 1) verwiesen, die nach den vorhergegangenen Erläuterungen sofort verständlich ist. Man liest ab:

$$\begin{aligned} ML_1' &= r \cdot \cos h_1 \cdot \sin \alpha_1 = \text{naşib für } h_1, \quad 1) \\ ML_2' &= r \cdot \cos h_2 \cdot \sin \alpha_2 = \text{naşib für } h_2. \quad 2) \end{aligned}$$

In unserer Fig. 3 ist das Azimut α_1 südlich, α_2 aber nördlich. Durch Addition folgt also:

$$(I) \quad \dots \quad ML_1' + ML_2' = L_1L_2' = r(\cos h_1 \cdot \sin \alpha_1 + \cos h_2 \cdot \sin \alpha_2) = \text{erster Wert} = Q_1'.$$

Sodann liest man ab:

$$\begin{aligned} S_1S_2' &= L_1L_1' = r \cdot \sin h_1 \\ S_2S_2' &= L_2L_2' = r \cdot \sin h_2 \end{aligned}$$

$$(II) \quad \dots \quad L_1K = L_1L_1' - L_2L_2' = r \cdot (\sin h_1 - \sin h_2) = \text{zweiter Wert} = Q_2'.$$

Wiederum ist

$$(III) \quad \dots \quad r \cdot \sin \varphi = \frac{r \cdot L_2K}{\sqrt{L_2K^2 + L_1K^2}} = \frac{r \cdot Q_2'}{\sqrt{Q_1'^2 + Q_2'^2}}, \quad \text{q. e. d.}$$

Alles weitere ergibt sich nach dem früheren von selbst oder läßt sich unmittelbar aus einer Figur ablesen.

ad h) Da nach arabischer Zählweise das Azimut (α_1) im Meridian = 90° ist, so wird Formel (I) [ad g)]

$$Q_1' = r \cdot (\cos h_1 + \sin \alpha_2 \cdot \cos h_2) \quad \text{usw.}$$

1) Vgl. das ad b), XII. Kap. Gesagte.

Abhandlung über die Ziehung der Mittagslinie, dem Buche über das Analemma entnommen, samt dem Beweis dazu von Abû Sa'id ad-Darîr Annalen der Hydrographie und maritimen Meteorologie 50. 1922. S. 265-271.

293 - 299

Abhandlung über die Ziehung der Mittagslinie,
dem Buche über das Analemma entnommen, samt dem Beweis dazu
von Abû Sa'id ad-Darîr.

(Arabische Handschrift der Vizekönigl. Bibliothek in Kairo.)

Zum 75. Geburtstag des Herrn Geheimen Rats Professor S. Günther,
übersetzt und erläutert von C. Schoy, Essen a. d. R.

Über die näheren Lebensumstände des arabischen Autors Abû Sa'id ad-Darîr (der Blinde) ist nichts bekannt. H. Suter erwähnt ihn kurz in seinem trefflichen Buche: „Die Mathematiker und Astronomen der Araber und ihre Werke“, Leipzig 1900, S. 27, wonach er ein Schüler des 845/46 gestorbenen Ibn al-A'râbi war und Verfasser obiger Abhandlung ist. Der Beiname: al-Gorgânî, den die Kairiner Handschrift nicht enthält (er findet sich bei Suter), weist darauf hin, daß er aus Gorgân stammt, einem Städtchen in Chorâsân, an dem Flüßchen Gûrgen gelegen, das sich in den Kaspisee ergießt, der bei den Arabern auch Meer von Gorgân heißt!).

Selbständige Monographien über die Ziehung der Mittagslinie werden in der arabisch-astronomischen Literatur nur zwei aufgeführt: Es ist außer der vorstehenden diejenige des berühmten arabischen Gelehrten Ibn al-Haitâm (965—1039), die aber leider unauffindbar ist, mit deren Titel uns aber Fr. Woepcke bekannt gemacht hat²⁾. Doch spielt unsere Aufgabe in der astronomischen Geographie der Araber eine wichtige Rolle und kommt deshalb in jedem ihrer zig (astronom. Tafelwerk) mehr oder weniger ausführlich zur Sprache, worüber zum Schluß dieser Studie nähere Angaben gemacht werden sollen.

In den Besitz des interessanten Schriftchens gelangte ich durch die Güte zweier Herren, denen dafür den herzlichsten Dank auch an dieser Stelle auszusprechen mir Bedürfnis ist. Herr Professor A. Schaade in Hamburg wandte sich behufs Erlangung einer Kopie des arabischen Originals an seinen Freund Saïjjid Muḥammed al-Biblâwî, den früheren Unterdirektor der vizeköniglichen Bibliothek zu Kairo, jetzt Obmann der Scherife dortselbst, und Herr Biblâwî nahm sich die Mühe, selbst eine äußerst sorgfältige Abschrift des Originals anzufertigen, die er mir durch Herrn Professor Schaade als „Hadîja“ (Geschenk) überreichen ließ.

Es möge jetzt gleich die Verdeutschung des arabischen Textes folgen:

„Im Namen Allâhs, des barmherzigen Erbarmer!“

Das Buch (kitâb) über die Ziehung der Mittagslinie, entnommen aus dem Buche des Analemmas, nebst dem Beweis dazu von Abû Sa'id ad-Darîr, Allâh erbarme sich seiner; er helfe zur sorgfältigen Durchführung der Aufgabe. —

Es seien für den miqjâs (Gnomon) 3 benachbarte Schatten beobachtet worden, deren erster und längster = AG, deren zweiter und mittlerer = AD und deren dritter und kürzester = AH sei. Die Höhe des miqjâs sei = AB. Wir ziehen die Strecken BG, BD und BH und beschreiben alsdann um B als

¹⁾ In den Prolegomenes des Tables astronomiques d'Olong-Beg par L. A. Sédillot. Paris 1833, S. 265 hat Djordjan (Gorgân) die Breite $\varphi = 36^\circ 50'$ und die Länge $\lambda = 90^\circ$ (vom äußersten Westen, falls die Länge der Stadt Bagdad = 80° ist). Al-Birâni gibt in seinem großen Werk über astronom. Geographie: al-Qânûn al-Mas'ûdi (Berl. orient. Hdschr. Oct. 275. S. 143b) an, daß Gorgân $10^\circ 14'$ östlich von Bagdad liege. Leider fehlen gerade auf der Seite seiner geogr. Tafel, auf der Gorgân angeführt wird, die Zahlen in den Rubriken für Breite und Länge (a. a. O. S. 131a). Dagegen ist Gorgân auch in den Hâkimitischen Tafeln des Ibn Yûnus erwähnt (Leidener arab. Mscr. 143, S. 135) mit den Koordinaten $\varphi = 37^\circ 45'$, $\lambda = 80^\circ$ (von den Kauaren gerechnet). Stimmt sonach die Länge genau mit der des Ulûg Beg, so kommt die Breitenangabe bei Ibn Yûnus der Wahrheit viel näher.

²⁾ In seiner „Algèbre d'Omar Alkayyâmî. Paris 1851, S. 75: „Mémoire sur la détermination de la méridienne avec la dernière exactitude“.

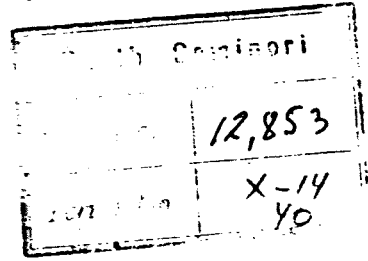
ERZURUM

Tarihi, Anıtları, Kitabeleri

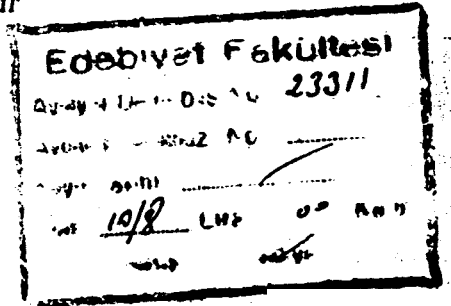
YAZAN:

Erzurumlu öğretmen

Abdürrahim Şerif Beygu

Her Hakkı Mahfuzdur

ISTANBUL
Bozkurt Basımevi
1936

- 66 -

zuruna çıkardılar. Sarayındaki kıymetli altın gümüş ve daha nice eşyalarını kumandana getirdiler. Baycu, bu kadar gümüş paraların çokluğuna hayret ederek Sinaneddin'e dedi ki: niçin, bu gümüş paralarla gününü kara ettin, bunu ne için askerlerine dağıtmadın? ve neden tasarruf ettin? Sinaneddin, bu paralar sana kısmet imiş cevabını verdi. Bunların ikisi de öldürüldü [1]

Erzurumun kanlı bir surette sukutu bütün Selçuk memalikinginde müthiş bir sarsıntı husule getirdi. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu felâketi önlemek için Erzincanın, Kösedagında Moğollarla yapılan kanlı bir harpte, büyük bir hezmete uğradı. Sırasile Erzincan, Sivas, Kayseri kaleleri birbirini müteakip Moğol hücumlarıyla düştü. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu felâketlerden son derece müteessir oldu. Selçuk memalikinginde Moğollara karşı koyacak ne bir kale, ne de asker kalmıştı, H: 642 M: 1244 de Gıyaseddin Keyhüsrev sulha razı olarak Moğol hanına vergi vermek şartile himayesine girmesine razı oldu. Mühezzebüddin Ali, Amasya kadısı Fahreddin Ali bir çok kıymetli hediyelerle beraber, Erzuruma, Baycu Nuvinin karargâhına gönderildi. Moğol hanı Küyük sulha meylettiğinden dolayı Baycu Nuvinle anlaşıldı. Böylece Selçuk Sultanı her sene vergi vermek şartile Tatarların hücumundan Anadoluyu kurtardı. Musalehadan sonra Küyük hanın orduları, Selçuk hududundan çıkarak Kafkasyada daimi karargâhları olan Moğan şehrine çekildiler. Gıyaseddin Keyhüsrev saltanatta, revnak kalmadığını görerek çok müteessir olmuş, bahusus Moğolların Anadoluya hücumunda, ailesi, küçük Ermenistan krallığının bulunduğu, Sise sığınmıştı. Ermeni kralı, Sultanın ailesini Moğollara teslim ettiğinden, çok keşerlenen, Sultan Moğollarla sulh yaptıktan sonra, Ermenilerden intikam

[1] İbni Bibi Teverihî Âli Selçuk.

Erzurumun duçar olduğu bu katliamın ikincisinde yirmineci asırda, aleml medeniyetin gözü önünde, Ermeniler tarafından ika edilen, katliamdır, birincisi kadar müthiş olan bu katliam büyük harpte 1916 senesinin rumi 3 şubâ tında Çar ordusu tarafından, Erzurum harben alındıktan sonra, şehirde tedhiş siyaseti takib ile bir çok akli iş kesen adamları Siberyaya sürdü. Ve yedi tanesini de kalede asdıktan sonra, halk manen öldürüldü. 1917 senesinin sonlarında, Erzurumda, çar idaresi yıkıldıktan sonra çekilmeğe başladılar. Ermeni Taşnak komitesi harp devam ettiği müddetçe Türklerle karşı ika ettikleri korkunç mezalimi, bu defa şehre hâkim olduktan sonra artırdılar. Erzuruma sahip olamayacaklarını anlayınca, azgın bir canavar sürüsü gibi Erzurumun, silâhsız halkını balta ile öldürdüler. Boş, viraan hanlarda, samanlıklarda insan cesedleri yığınlar teşkil etti. Bu korkunç katliamın yekünü on iki bin kişidir.

- 67 -

almak için Tarsusa hücum ettiyse de muvaffak olmadı. Ermenilerden bir kaç kale alarak sulh akdetti. Bir müddet sonra H: 644 de öldü [1].

Bundan sonra Selçuk tarihi karışık ve kısmen karanlık bir devre içine giriyor. Gıyaseddin Keyhüsrev'in üç oğlu Selçuk padişahlığını elde etmişlerdir. Bunlar da ayrı, ayrı annelerden doğan İzzeddin Keykâvus, Rükneddin Kılıç Arslan, Gürcü melikesi Russudanın kızından doğan Alâeddin Keykubat ki, Keyhüsrev bunu hayatında veliaht yapmıştı. Çünkü yukarıda yazıldığı gibi Keyhüsrev'in babası Alâeddin Keykubat Gürcistane sefer ederken Rusudanın kızını oğlu Keyhüsreveler almıştı ki, Keyhüsrev bu Gürcü kızına meftuniyeti yüzünden meskûkât âlimleri ve müverrihlerce bir tetkik mevzuu olan paralarına güneş ve arslan resmini bastırmış olmasındır. Bu sebepten Alâeddin Keykubadı çok seviyordu. Fakat öldükten sonra, Celâeddin Karalay, İzzeddin Keykâvusa padişahlığı verdi ise de diğer kardeşleri saltanat davasında bulduklarından üçünün padişahlığı ilân edildi.

İlhanilerin himayesi altında Erzurum

Bundan sonra Moğollar tarafından Anadolu umumi valisi olan Baycu Nuvin, üç biraderin padişahlığına memnun olmuş. Çünkü karışıklığın artacağından, kendisi için Selçuk işlerine, daimi bir müdahale kapısı açılmış oluyordu.

Bu üç kardeşin, büyüğü olan İzzeddin Keykâvus, Kayseriye, Sivas, Malatya, Erzincan, Erzurum, Rükneddin Kılıç Arslan, Konya, Aksaray, Ankara, Antalya havalisine hâkim olmuşlardı. Küçük kardeşleri Alâeddin Keykubada, has olan bazı emlak verildi. Bu üç kardeş müştereken para

[1] Gıyasettin Keyhüsrev'in ölümü hangi tarihte vukubolduğuna ihtilâf vardır: Amasya tarihi C. 2 S. 391 de 651 hicri senesini göstermiş. Hammer tercümesinde C. 1 S. 81 de 657 kaydedilmiştir. Sahaifil ahbar C. 2 S: 569 da 644 gösterilmiştir. Necip Asım Türk tarihinde, ikinci Gıyaseddin Keyhüsrev. Sade ermeni Ropenyan ailesi nezdinde sefahete işi dökerek 640 senesinde öldüğünü yazmıştır. Hayrullah efendi, hicretin 644 senesi Saferinde Ermenistanda Ropenyan ailesi prensleri arasında ölmüştür. C. 1 S. 33 Necip Asım bu malûmatı Hayrullah Efendi tarihinden almıştır. Halil Ethem Kayseri şehri adlı eserinde 644 kabul etmektedir. S. 84

Ahmet Tevhit, Meskûkât kataloğunda, İsmail Galip, Takvimî meskûkâtı Selçukîyesinde, Gıyasettin Keyhüsrev'in 641 tarihli sikkeleri gösterilmiş daha yukarıki tarihlerde sikkeleri görülmemiştir.

648 de İkinci Gıyasettin Keyhüsrev'in oğulları, İzzeddin, Rüknettin, Alâattinin üçü birden hükûmette buldukları ve üçünün adları Tokattaki köprü kitabesinde bulunması Hammer ile, Amasya tarihindeki Keyhüsrev'in vefat tarihine yanlış olduğu anlaşılır. Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası numara 35, Tokat Kitabeleri, Halil Ethem.

ERZURUMLU MUSTAFA DARİR

HAYATI, ESERLERİ VE SİYERİNDEKİ MANZÛMELERİN MUHTEVASI

Doç. Dr. Kemâl YAVUZ

Beylikler devri şâirlerinden olan, **Yûsuf ile Zeliha, Sîretü'n-Nebî, Fütûhu'ş-Şam ve Yüz Hadîs Tercümesi** gibi eserleri Türkçeye kazandıran Mustafa Darîr, Erzurum'un XIV. yüzyılda yetiştirdiği şâir ve nâsirlerindedir. **Siyer** tercümesinde kendisini Mustafa bin Yûsuf bin Ömer el-Darîrî'l-Erzenirrumî olarak tanıtmaktadır (1).

Doğuştan kör olduğu söylenen (2) Darîr kuvvetli bir hâfızaya sâhiptir. Bu sâyede Arapça ve Farsça'ya mükemmel şekilde öğrendiği gibi İslâmî ilimlerde de ehliyet kesbetmiş ve kadılık pâyesi almıştır.

1377 yılında Mısır'a gitmiş, Mısır melikine yetişmek ve sohbetinde bulunmak arzusuna kapılmıştır. Fakat bu sırada Sultân Melik Eşref Şaban İbni Hüseyin öldürülmüştür. Bu hâdisenin sonunda Melik Mansûr Ali ibni Şabân ibni Hüseyin babasının yerine hükümdâr olmuştur.

Erzurumlu Darîr ancak bu hükümdârın meclisinde söz söyleme fırsatını bulmuş ve bu sâyede sultâna yakınlık hâsıl etmiştir. Mustafa Darîr'in hükümdâr meclisindeki bu duruma gelmesi geniş ilmi ve ifâdesinin gücü ve güzelliği sayesinde. O bu husûsu «Darîr söz söyleyecek datlu söylerdi, kuvvetlü, mârifetlü söylerdi. Nazm u nesr söylemekte ibâreti hûbdı, halâyık anun sözünü dinlemeğe azîm rağbet iderlerdi. Biş yıl ol pâdişâhun hazretinde Darîr her gice meclis eyledi» (3) demektedir. **Siyerinde** yer alan;

Darîri çün darîr itdün zaît itdün ü pîr itdün

İlâhî ana afv itgil işidenler dinüz
âmin (4)

beytinden de anlaşılacağı üzere Darîr **Siyer**'ini yazdığı zamân bir hayı yaşlanmış bulunmaktadır. Bu eserinden başka 1393 yılında **Fütûhu'ş-Şam**'i ve arkasından da **Yüz Hadîs Tercümesi** adlı mensûr eserleri de yazan Kadı Darîr'in bundan sonra hayatta olup olmadığını bilmiyoruz. Buradan hareketle O'nun XV. yüzyılın başlarında öldüğünü söylemek mümkündür.

Eserleri :

Erzurumlu Mustafa Darîr'in ilk eseri manzûm olup **Yûsuf ve Zeliha (Kıssa-i Yûsuf)** (5) ismini taşır. Bilindiği gibi bu hikâyeye **Kur'ânda** yer almaktadır. Darîr, eserini manzûm olarak fâilâtün fâilâtün fâilâtün vezninde yazmıştır. 2120 beyiti bulunan eser, Ali, Kırımlı Mahmud, Şeyyad Hamza ve Suli Fakih'in **Yûsuf ile Zeliha**'larından sonra Türk Edebiyatı'nda aynı konuyu işleyen beşinci bir eser olup dil, söyleyiş ve konunun işleniş bakımından kendisinden önceki eserlere göre üstündür. Eserin diğer bir özelliği mesnevî türü içinde yer yer gazel tarzında şi'r-i Yûsuf, Şi'r-i Zeliha gibi başlıklarla havayı değiştirmesidir. Böylece

- (1) N. Sâmî Banarlı; **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, I. cilt, s. 367, İstanbul 1971.
- (2) a. e., s. 367.
- (3) **Kitâbu Sîretü'n-Nebî**, İst. Üniv. Ktp. Türkçe Yazmalar Bl. Nu : 2348, v. 7a.
- (4) **Sîretü'n-Nebî**; Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Koğuşlar Nu : 993, 3. cilt, v. 146b/16.
- (5) Eserin tek yazması İ. Ü. Ktp. Türkçe Yazmalar Bölümü 311 numarada kayıtlıdır.

DARICI

Edebiyatı Bölümünü bitirdi. İstanbul'da *Toprak Mecmuasını* çıkardı. Sporla meşgul oldu. Komünizmle mücadele etti. Bir terörist kurşunuyla şehit oldu. Makaleleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. **Eserleri:** *İnsancı Şairler* (1945), *Türk Milliyetçilerinin Kalemile Atatürk* (İst.1961), *Türkiye'de Komünist Hareketleri* (İst.1961, 1976), *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri, Toplantılar, Mitingler, Nümayişler, Bildiriler, Cemiyetler, Basın* (İst.1968), *Türkiye'de Komünist Hareketleri: Solcular, Sosyalistler, Marksistler ve Komünistler, Tahrikler, Tevkifler, Partiler, Gizli Cemiyetler* (İst. 1976), *Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga* (İst.1976), *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri* (İst.1977).

Kay.: İlhan Darendelioğlu, İst.1994; İstA 8/42-41.
♦M. CUNBUR

DARICI, Osman (1927-): Şair. Kahramanmaraş'ta doğdu. **Eserleri/Şiir:** *Beşpınar* (İst. 1945). **Sözlük:** *An English-Turkish Dictionary (Based on Agriculture), (İngilizce-Türkçe Tarım Sözlüğü)* (Ank. 1977).

Kay.: ÖBBŞKA 1/166. ♦N. KONUK

DÂRÎ (15/16.yy.): Divan şairi. Bu şair hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. *Mecma'u'n-nezâ'ir*'in Viyana nüshasındaki yegâne gazeli sayesinde varlığından haberdar olunan Dârî ile ilgili olarak sadece bu mecmuanın yazıldığı 16. yüzyıl veya 15. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir.

Kay.: "Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-nezâ'ir*", *Handschriftenabteilung der Österreichischen National Bibliothek*, Wien H.0.142, vr. 403b. ♦M. F. KOKSAL

DARİR (14.yy.): Divan şairi. Erzurumludur. Adı Mustafa b. Yusuf b. Ömer'dir. Anadan doğma kör olduğu için Darîr ve Erzurumlu Kadı Darîr diye tanındı. Kendisi bazı şiirlerinde Gözsüz mahlâsını da kullanmıştır. Büyük bir hafıza gücüyle medrese öğrenimini bitirip kadılığa kadar yükseldi. 1377/8'de Mısır'a gitti. Nazım ve nesir yazmadaki yeteneğiyle el-Melikü'l-Mansur Ali b. Şaban'ın takdirini kazandı. Beş yıl onun yanında kaldı. Bu sürede meşhur *Siyer*'ini yazdı. 1388'de bitirdiği bu eseri Sultan Berkuk b. Enes'e ithaf etti. Bursalı Tahir Beyin *Fütûhü's-Şâm*'ın mukaddimesine dayanarak verdiği bilgiye göre Darîr önce İskenderiye'ye, oradan Karaman'a gidip bir kaç yıl orada kaldı, daha sonra Haleb'e geçti. Vakıdî'nin eserinden tercüme ettiği *Fütûhü's-Şâm*'ı da

1393'te Halep naibi Emir Çolpan adına meydana getirdi. Bundan sonraki hayatı ve ölümü hakkında kaynaklarda bilgi bulunamadı. Eserlerinin dili sade ve temiz olup Azerî lehçesiyle Anadolu Türkçesinin özelliklerini göstermektedir. İfadesi yer yer lirik, asrına göre sanattır. **Eserleri:** *Kıssa-i Yûsuf* veya *Yûsuf u Züleyhâ*, 2120 beyitlik bu mesnevinin bir nüshası İÜK Ty 311'dedir. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezniyle yazılmış, yer yer Şi'r-i Yûsuf ve Şi'r-i Züleyhâ başlıklı gazellerle süslenen mesnevinin telif tarihi 768/1366'dır. Bu eser üzerinde Doç. Leylâ Karahan 1985'te doktora yapmıştır. *Sîretü'n-Nebî*, İbn İshak'ın *Kitâbu Sîretü'r-Resûlullah* adlı eserini esas alarak yazdığı bu meşhur kitabında Darîr, İbn Hişâm'ın ve Ebu'l-Hasani'l-Bekrî'nin siyerlerinden de yararlanmıştı. Yer yer nazım parçalarıyla bezenen bu eser ilk Türkçe *Mevlid*'i ihtiva etmesiyle de önem kazanmıştır. Bu altı ciltlik eserin 3. Murat için yazılmış bir nüshasının üç cildi TSMK Hazine nu.1034,1035,1037'de, Revan nu.1352'de ve İÜK Ty 2348, SK İsmihan Sultan nu.301, SK ÇELEBİ Abdullah nu.251 'de kayıtlıdır. Eser üzerinde Mustafa Erkan doktora çalışması yapmış, M.Faruk Gürtunca tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır. *Fütûhü's-Şâm*, Vakıdî'nin eserinden çevrilmiştir. Hz. Ebubekir ile Ömer devrinde İslâm ordularının Şam ve civarındaki fetihlerini anlatmaktadır. Üç ciltlik bir nüshası İÜK Ty 133, 134, 135'de kayıtlıdır. Ayrıca Millet KAE T nu. 434, SK Ayasofya nu. 3327, 3328, Fatih nu. 4286 v.d. kütüphanelerde yazmaları vardır. AÜ DTCF ve İÜEF'de bir kaç mezu niyet tezi yapılmıştır. *Yüz Hadis Tercümesi*, diye bilinen eseri adı *Yüz Hadis ve Yüz Hikâye* olup Emir Çoban'ın isteği üzerine Fazlullah b. Nâsıru'l-Gavrî el-İmâdî'nin *Tuhfetü'l-Mekkiyye ve Ahbâru'n-Nebeviyye* adlı eserine dayanılarak yazılmıştır. Millet KAE şer'iyye nu.1287/1-2, SK Pertevniyal nu.573/1 yazmaları üzerinde lisans ve yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır.

Kay.: BTET S.187,191: N. Pekolcay, *Dini Türk Edebiyatı*, İst.1967, s.175; Veled Çelebi, "Mevlid ve Mehzaları", *Hayat Mecmuası* nu.45, 1927; Z. F. Fındıkoğlu, *Erzurum Şairleri*, 1927; İA 1/253; Kemal Yavuz, "Erzurumlu Darîr, Hayatı, Eserleri ve Siyer'indeki Manzumelerin Muhtevası", *Millî Kültür*, sayı:46, 1984, s.37-40; OM 3/137-138; RTET 1/367-372, Zeynep Korkmaz, "Erzurumlu Darîr ve Memlûk Türkçesinin Oğuzcılığındaki Yeri", *Şükrü Elçin Armağanı*, Ank.1983, s.267-274; Abdülkadir İnan, "XIII-XV. Yüzyıllarda Mısır'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri ve Halis

Uzun Hasan'a karşı giriştiği seferin zaferle sonuçlanmasından sonra 5 Rebiülâhır 878 (= 30 Ağustos 1473) tarihinde Karahisar'da yazdırıldığı yarlık Uygur alfabesiyle ve Fatih sarayında görevli bahşi'lerden Şeyhzade Abdürrezzak Bahşi (Uygurca yazan kâtiplere bahşi deniyordu) tarafından yazılmıştır. Topkapı Müzesi'nde bulunan bu yarlık hocamız merhum Rahmeti Arat tarafından yayımlanmıştır: "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, c. VI, ss. 285-322 ve fotokopi (20 sayfa).

Uygur yazısı Türklerden Moğollara da geçmiş ve Klasik Moğolca yüzyıllarca bu alfabe ile yazılmıştır. Moğolların bu yazıyı Türklerden 12. yüzyılın ikinci yarısından aldıkları tahmin ediliyor.

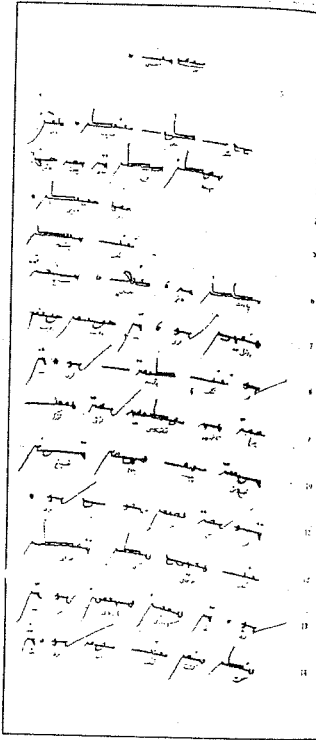
Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı (Arat'ın) (ilk dört satır)

YARLIĞIN YAZI ÇEVİRİMİ:

- 1) (h)üvel gan-i
- 2) all-a taal-a inay(e)t-i-tin
- 3) sultan memet han söz-üm
- 4) rum vilayet-i-
- 5) ning seyit
- 6) satat kaz-i muft-i şeyh
- 7) tanışman-lar-ı-ga vilayet vilayet-
- 8) ler-ning tarug-a-lar-ı-ga
- 9) çoh taş oturuz-lug türk
- 10) hal(a)nyık arab beluç halaç
- 11) kar-luk kürt lur el-ler-i-
- 12) ning tüşmel ket huda-
- 13) lar-ı-ga karvan basırgan-lar-ga
- 14) kent kent-ning ulug-lar-ı-ga

BUGÜNKÜ TÜRKÇE İLE:

- 1) Tanrı ganidir
- 2) Allah-ı (teala'nın) inayeti ile
- 3) Sultan Mehmed Han sözüm:
- 4) Rum vilâyeti- (yani, Anadolu-)
- 5) nun seyid,
- 6) sâdât, kadî, müftü, şeyh (ve)
- 7) dânişmendlerine, bütün vilayet-
- 8) lerin valilerine (ve)
- 9) çok uzaklarda (harf. çok dış) oturan Türk
- 10) ahali (ile) Arap, Beluç, Halaç,
- 11) Karluk, Kürt ve Lur halkları-
- 12) nin âyân ve kethüda-
- 13) larına, kervan(cı) (ve) bezirgânlara
- 14) bütün köy ve kasabaların büyüklerine

Bir Uygur hükümdarı (A. von Gabain'den)

Uygurlar (A. von Gabain'den)

Tarih ve Toplum, c.2, 1984 İstanbul

Kütüphanede Mevcuttur

Paris'te Minyatürlere Yüksek Fiyatlar Ödendi

International Herald Tribune, 24-25 Mart 1984 (Cumartesi-Pazar)

PARIS- 1939 dolaylarında bir Siyer-i Nebî cildinden (1594 tarihli) koparılan dört tane 16. yüzyıl Türk minyatürü, Cuma günü Drouot'da (ünlü bir müzayedeye salını) 1.372.000 franga (171.000 dolar) satıldı [yüzde on vergi de eklenirse, bu para tutarı 70 milyon TL'ne yaklaşıyor]. İçinde daha 137 resim bulunan yazma Dublin'deki Charles Beatty Kütüphanesi'nde saklanmakta.

Peygamber Muhammed'i Arabistan'da Badr Savaşı'ndan önce dua ederken gösteren bir minyatüre, aldığı sipariş üzerine Londra'daki Spink's mağazasının İslami eserler bölümünün yöneticisi Michael Spink'e karşı fiyat artıran uzman Jean Soustiel 610.000 frank ödedi. Soustiel bir başka minyatürü de, yine sipariş üzerine, 207.000 franga aldı. Herbiri 277.000'er franga satılan öteki ikisinden biri Louvre Müzesi'ne gitti. Şimdiye kadar bir Türk minyatürüne ödenen en yüksek fiyat rekoru, 1977 Mayıs'nda Sotheby'de II. Sultan Selim'in bir portresine verilen 11.000 Sterling [5,3-6 milyon TL] idi.

Prices Paid in Paris for Miniatures
International Herald Tribune

PARIS — Four 16th-century Turkish miniatures, removed around 1939 from a volume of "Siyar-i-Nabi" (The Life of the Prophet), were sold for 1,372,000 francs (\$171,000) at Drouot on May 19. The volume, which retains 137 illustrations, is preserved in the Charles Beatty Library in Dublin. A miniature showing the prophet Mohammed praying before the battle of Badr in Arabia, was bought on commission for 610,000 francs by the expert Jean Soustiel, bidding against Michael Spink, director of the Islamic department at Spink's of London. Soustiel bought another on commission for 207,000 francs. The other two were bought by one of them to the Louvre, for 277,000 francs each. The highest price ever paid for a Turkish miniature was £11,000, paid for a portrait of Sultan Selim II at Sotheby's in May 1977.

Siyer-i Nebî Minyatürleri ve

DARIR
-SIYER-I NEBİ

Osmanlı Resim Sanatındaki Yeri

Prof. Dr. GÜNSEL RENDA

Bu yıl 23 Mart günü Paris'te açılışına ile çok yüksek fiyatlara satılan dört Türk minyatürü tüm sanat çevrelerinde yankı uyandırdı. Bu minyatürlerin bilimsel tanıtımını yapan renkli baskılı broşür ile basında çıkan çetveli yazılar Türk minyatürüne dikkatleri çekti.

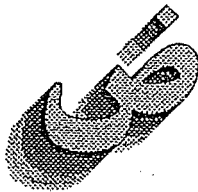
Satılan dört yaprak, 16. yüzyıl Osmanlı minyatürünün önemli örneklerini içeren *Siyer-i Nebî* ciltlerinden birisine aitti. 14. yüzyılda yazılmış fakat sonraki yüzyıllarda birçok kez kopya edilmiş olan *Siyer-i Nebî*, Hz. Muhammed'in hayatını ve İslamiyet'in ilk dönemlerini anlatan önemli bir eserdir. Yazarı, Erzurumlu Mustafa b. Yusuf b. Ömer Darir'dir. Darir, 1377'de Mısır'a gitmiş ve *Siyer-i Nebî*'yi orada yazmıştır. Yazar, eserinin önsözünde de belirttiği gibi Ebul Hasan Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-Bekri ve Abdul Melik b. Hişam gibi iki ünlü Arap tarihçisinin aynı konudaki eserinden Türkçeye çevirerek

derlediği kitabını 1388'de Memluk sultanı Ebu Said b. Berkok'a sunmuştur. Sade bir Anadolu Türkçesiyle yazılmış olan kitabın kimi bölümlerinde şiirlere yer verilmiş de, metnin çoğunluğu düzyazıdır. *Siyer-i Nebî* sonraki yüzyıllarda sık sık kopya edilmiştir, fakat minyatürlü bir kopyasının hazırlanması 16. yüzyıla, III. Murat dönemine rastlar. Güçlü bir sanat koruyucusu olan III. Murat (1574-1595) döneminde Osmanlı minyatür sanatı doruğuna erişmiş ve çoğu tarihî konuları içeren sayısız minyatürlü yazma hazırlanmıştır. III. Murat, Hz. Muhammed'in hayatını ele alan *Siyer-i Nebî*'nin minyatürlü bir kopyasının hazırlanmasını özellikle istemiş ve bu dev eser altı cilt halinde minyatürleştirilmiştir. III. Murat saltanatının son günlerinde ancak tamamlanabilen ciltler, 1595'te III. Mehmet'e (1595-1603) sunulmuştur. *Siyer-i Nebî*'nin altı cilt olarak siparişini ve yazmaların hazırlanmasında

emeği geçen sanatçılara yapılan ödemeleri belirten belgeler bugün Topkapı Sarayı arşivinde bulunmaktadır. (Arşiv No: 34, 9613, 12292). *Siyer-i Nebî*'nin birinci cildi Topkapı Sarayı Kitaplığı'ndadır. (H.1221) Bu ciltte metin, önsözle başlar, peygamberin soyu açıklanır ve doğumundan 25 yaşına kadar başından geçen olaylar anlatılır. Yazmada 139 minyatür vardır. İkinci ciltte ele alınır. Burada Hz. Muhammed'in Hatice ile tanışıp evlenmesi, mucizeleri, yeğeni Ali'nin doğumu ve ilk vahiy minyatürleştirilmiştir. Peygamber ile Ebu Cehil arasındaki çatışmalar ve Kureyşlilerle ilk savaşın da yer aldığı 85 minyatürlü bu cilt keza Topkapı Sarayı Kitaplığı'nda bulunmaktadır. (H.1222) Üçüncü cilt 622-623 yıllarının olaylarını kapsar. Metindeki en önemli olay Mirac'dır. Cebrail'in Peygamberi Mirac'a hazırlaması, Burak üzerindeki gece yolculuğu, cen-

21 JUN 2012

- Darir

حلب رفت. در حلب نزد نایب الحکومه آنجا، امیرچولیان / چولیان، رفت و از وی التفات بسیار دید. آثار ضریر تنها در سوریه و مصر رواج نداشت، بلکه در آناتولی نیز، پس از سده‌ها که از مرگش گذشته بود، آوازه داشت و خوانده می‌شد. رواج آثار او، به‌ویژه نوشته‌های منثور او، در میان مردم، نشانگر بی‌پیرایگی و سادگی زبان او بوده است. از آثارش: کتاب صد حدیث و صد حکایه که آن را با بهره جستن از تحفة‌المکیه و اخبارالنبيه فضل‌الله بن نصر غوری عمادی و به خواست امیرچولیان نوشته است. وی در این اثر پس از هر حدیث یک حکایت آورده است. نسخه‌ای دست‌نویس از این اثر به شماره ۱۲۸۷/۱-۲ در کتابخانه ملت نگهداری می‌شود؛ ترجمه تاریخ فتوح الشام واقدی از عربی به ترکی در سه جلد که ضریر آن را به نام امیرچولیان در ۷۹۶ ق به پایان رساند. وی در این اثر از اقامتش در اسکندریه و سپس قرامان سخن گفته است. نسخه‌هایی از این اثر به شماره‌های ۳۳۲۷ و ۳۳۲۸ در کتابخانه ایاصوفیه نگهداری می‌شود؛ ترجمه سیرة‌النبي ابن اسحاق به نظم و نثر ترکی آذری و به درخواست ملک منصور. ضریر این ترجمه

ضریر ارزرومی (za.rir-e.arzrumi)، مصطفی، معروف به قاضی ضریر و ضریر مولوی، فرزند یوسف فرزند عمر، - پس از ۷۹۰ ق، شاعر، مترجم و تاریخ‌دان عثمانی. آنچه درباره وی می‌دانیم آگاهی‌هایی است که خود در کتاب‌هایش به دست داده است. چون کور مادرزاد بود، به ضریر آوازه یافت. به سبب برخوردار از حافظه‌ای نیرومند، زبان عربی و علوم اسلامی را خوب فراگرفت. پس از چندی پیشه قضاوت یافت. در ۷۷۹ ق/ ۱۳۷۷ م، به مصر رفت و به دربار علاء‌الدین علی‌المنصور، از ممالیک بحری مصر (۷۷۸ - ۷۸۳ ق)، راه یافت و چندی در ملازمت وی به سر می‌برد. پس از ملک منصور که برقوق، از ممالیک برجی مصر (۷۸۴ - ۸۰۱ ق)، به حکومت رسید ضریر نزد او نیز خدمت کرد و پنج سال در خدمت او هر شب مجلس داشت. چون برقوق را از تخت به زیر آوردند، ضریر که حامی خود را از دست داده بود، با خانواده‌اش به اسکندریه و از آنجا به آناتولی رفت و سرانجام در قرامان نشیمن گزید. وی چهار سال در قرامان ماند و گویا در همان سال‌ها بود که به مولویان پیوست و از آن پس نسبت مولوی یافت. در ۷۹۵ ق به شام و از آنجا به

040117

DARÎR

-
- 1 EMİNE DİNÇTÜRK, Yusuf ile Züleyha Mesnevilerinde Allah korkusu motifleri (Erzurumlu Darir, Hamdullah Hamdi, Yahya Bey Örnekleri), Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008